

Transgresarea prescripțiilor bisericii: practici religioase în Transilvania medievală târzie și modernă timpurie

(Proiect PN-II-ID-PCE-2011-3-0359)

NEWSLETTER

Decembrie 2013

WORKSHOP

TEXT, IMAGINE, OBIECT: ITINERARIILE ÎN EXPLORAREA RELIGIOZITĂȚII MEDIEVALE ȘI PREMODERNE
(ABORDĂRI ȘI METODE DE LUCRU)
CLUJ-NAPOCA 15 NOV. 2013

Polipticul din Armășeni, detaliu

La un an de la desfășurarea atelierului internațional From “Popular Religion” to “Popular Culture”. The Development of a Concept in Historical Research (1 Nov. 2012) și a celui național Religia laicilor, o religie populară? Concepte și direcții de cercetare (2 Nov. 2012), în cadrul cărora au avut loc cu precădere dezbateri teoretice și conceptuale, un nou Workshop național cu tema Text, Imagine, Obiect: Itinerarii în explorarea religiozității medievale și premoderne (abordări și metode de lucru) a fost organizat în cadrul Proiectului (15 Nov. 2013). Scopul atelierului a fost acela de a discuta modalitățile de abordare și metodele de analiză a surselor pentru obținerea unei imagini cât mai vii și acurate asupra practicilor religioase începând din Evul Mediu și până în modernitate.

Inițial, workshop-ul a fost conceput ca având o anvergură mai mare, însă reducerea drastică a bugetului proiectului pe anul 2013 a impus o redimensionare a participării și o reajustare a obiectivelor. În cadrul întâlnirii, limitate la un număr restrâns de invitați, în special din centrele universitare Cluj și București, s-a urmărit în primul rând prezentarea cercetărilor în desfășurare ale membrilor proiectului.

Participanții au dezbătut probleme privind religia civică a orașelor medievale transilvănene (Carmen Florea), actele pioase și devoționale ale nobilimii și orășenimii din Transilvania medievală (Măria Lupescu Makó), rolul femeilor în conceperea și finanțarea programelor memoriale (Ciprian Firea), implementarea Reformei în rândul sașilor transilvăneni și rolul jucat de meșteșugari în acest proces (Maria Crăciun), impunerea normelor bisericești și de conduită morală de către prelații Episcopiei de Muncaci și răspunsul clerului și laicilor la acest efort normativ (Ovidiu Ghitta) precum și normele bisericii greco-catolice privind căsătoria la finele secolului al XIX-lea (Diana Covaci).

Prezentările, construite pe bazele conceptuale și metodologice forjate pe parcursul implementării Proiectului de cercetare, au suscitat un deosebit interes în audiență. Discuțiile ce au succedat fiecărui expozeu (deseori depășind ca întindere temporală durata prezentării) au avut un rol important în clarificarea argumentelor. Aportul unora dintre participanți (Violeta Barbu — Institutul de Istorie N. Iorga, București; Cristina Codarcea — Institutul de Studii Sud-Est Europene, București; Mihaela Sanda Salontai — Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj) a fost deosebit în acest sens.

Conform unuia dintre participanți, "Calitatea atelierului de lucru a fost remarcabilă prin precizia terminologică și prin reliefaarea continuităților de mentalitate în sfera religiozității populare din Evul Mediu și până în ziua de astăzi. Atât prezentările cât și discuțiile au fost extrem de relevante în evaluarea surselor disponibile pentru Transilvania, a limitărilor și avantajelor lor, în analizarea posibilelor metode de studiu și

perspective interpretative și, mai ales în conturarea unor cadre generale de cercetare a subiectului. Aștept cu mare interes rezultatele finale ale proiectului" (Ana-Maria Gruia – istoric de artă, muzeograf la Muzeul de Istorie a Transilvaniei, Cluj Napoca).

Biserica din Meșendorf, vizitată în călătoria de studii din 25-26 iulie 2013

TRANSGRESAREA PRESCRIPTIILOR BISERICII: PRACTICA RELIGIOASĂ ÎN TRANSILVANIA MEDIEVALĂ TÂRZIE ȘI MODERNĂ TIMPURIE

- ÎNTÂLNIRI LUNARE -

În continuarea reuniunilor lunare ale membrilor proiectului și a prezentărilor din cadrul acestora inițiate la debutul lui 2013, în partea a doua a anului au avut loc următoarele întâlniri:

În **27 iunie 2013**, Mária Lupescu Makó a prezentat lucrarea "Donații pentru mântuirea sufletului în Transilvania medievală" care s-a concentrat asupra unui tip mai puțin obișnuit de donație salvifică: donarea unui serv către o instituție ecleziastică.

În **31 iulie 2013**, Maria Crăciun și Ciprian Firea au prezentat rezultatele cercetării de teren în județele Brașov, Sibiu, Mureș și Alba. Cei doi cercetători au încercat să schițeze o metodologie optimă pentru analiza monumentelor din perspectiva evoluției cultului pe care acestea le-au găzduit.

În **4 octombrie 2013**, echipa proiectului a invitat-o pe dr. Diana Covaci care desfășoară cercetări similare referitoare la religia laicului în Transilvania modernă să își prezinte propriile rezultate. Comunicarea susținută, "Înregistrarea abaterilor de la norma

ecleziastică în documentele parohiei greco-catolice române Bucium-Șasa" a avut în vedere modalitatea consemnării în documentele ecleziastice ale comunității greco-catolice române a unui caz matrimonial. Cazul se organizează în jurul necesității obținerii unei dispense de căsătorie pentru un credincios aparținând elitei comunității rurale mai sus-amintite. Exemplul are meritul de a evidenția profunde implicare a autorităților ecleziastice de la nivel local (preot, protopop) pentru rezolvarea în mod favorabil a problemei apărute, astfel încât să poată fi menținută armonia comunitară. Din punct de vedere metodologic, prezentarea a insistat asupra utilității analizării unui caz mai puțin investigat al religiozității de jos-în-sus din perspectiva aplicabilității normei ecleziastice în zorii modernității

În data de **31 octombrie 2013** a fost susținută prezentarea unui alt membru al echipei, Ovidiu Ghitta, prezentare concentrată asupra "Legii și fărădelegii" în episcopia de Muncaci în secolul al XVIII-lea. Seria de circulare trimise de ierarhii episcopiei greco-catolice de Muncaci reprezintă excelente izvoare pentru a analiza

ce anume era considerat normă și ce se afla dincolo de ea în cadrul unei biserici care își căuta identitatea.

În data de **29 noiembrie 2013**, Maria Crăciun a prezentat sursele și metoda folosită pentru cercetarea sa din acest proiect "Reforma artizanilor sau artizanii Reformei?" referitoare la contribuția meșteșugarilor din orașele Transilvaniei la implementarea Reformei în secolele XVI și XVII. Cercetarea are în centru conceptul de "identitate confesională", a cărei construcție este urmărită în acest studiu de caz dedicat unui segment social bine definit în ambianța urbană transilvăneană, meșteșugarii.

Seria întâlnirilor dedicate metodologiei proiectului s-a finaliza prin întâlnirea din **13 decembrie 2013** care a avut drept subiect folosirea surselor vizuale și materiale pentru explorarea religiozității laice. Această întâlnire s-a desfășurat sub forma unui atelier la care au participat membrii echipei.

Biserica din Meşendorf, interior

ACTIVITĂȚI PARTICIPĂRI LA CONFERINȚE/WORKSHOP-URI

Directorul proiectului, Maria Crăciun a prezentat o lucrare intitulată 'At Home and Abroad: the academic peregrinations of Transylvanian Saxons (1545-1700)' la conferința Intellectual Networks in the Long Seventeenth Century care a avut loc la Universitatea din Durham între 30 iunie și 2 iulie 2013. De asemenea, în data de 8 noiembrie 2013, Maria Crăciun a prezentat o prelegere de 45 de minute ca invitată a Institutului de Istorie al Academiei Maghiare de Științe intitulată „Stage Sets and Props. Material Evidence for Lutheran Liturgical Practice in Early Modern Transylvania.”

Cu ocazia aniversării a 400 de ani de la înscăunarea lui Gabriel Bethlen ca principe al Transilvaniei Universitatea "Babeș-Bolyai" și Universitatea "Eötvös Loránd", împreună cu Universitatea Debrecen, Institutul de Istorie al Academiei Maghiare de Științe și Societatea Muzeului Ardelean a organizat Conferința Științifică Internațională Bethlen Gábor és Európa/Gabriel Bethlen și Europa, Cluj-Napoca, 24-26 octombrie 2013. Simpozionul a reunit 70 de specialiști din domeniile istoriei, istoriei artei, arheologiei, literaturii, lingvisticii și teologiei. Din colectivul Grantului, la Conferință a participat Mária Lupescu Makó, cu comunicarea „...arany es ezüst mivétis, kicsintől fogva mindeneképp ... haggia ez a szerelmes hites atyafianak” – Az erdélyi anyagi kultúra aspektusai a 17. század első felében” ("Obiecte de aur și argint, de la cele mai mici pe toate ... le lasă mult iubitului ei soț"). Aspectele culturii materiale transilvane în prima jumătate a secolului al XVII-lea). Prelegerea a avut ca scop prezentarea bogatei culturi materiale din prima jumătate a secolului al XVII-lea pe baza unei categorii de izvoare scrise bine definite, cea a testamentelor. Autoarea și-a propus să arate care a fost raportul dintre normele scrise, acceptate și cutume privitoare la anumite obiecte ale culturii materiale (în special cele de îmbrăcăminte) și cum s-au raportat la ele locuitorii orașelor transilvane.

Carmen Florea a prezentat lucrarea "The Franciscan Order and the Shaping of Cultural Identity in Late Medieval Transylvania" în cadrul Workshop-ului exploratoriu (finanțat de European Science Foundation): Monasteries in the Shadow of Empires: Comparative Approaches to the Role of the Cistercian and Franciscan Orders in European State Building (Twelfth To Fifteenth Centuries), 7-9 octombrie 2013, Eichstätt, Germania.

Carmen Florea a participat de asemenea la Workshop-urile "Non-textual sources for the mendicant economy in East-central Europe (ca. 1220 - ca.1550): architecture, archaeology, urban topography", 21-22 noiembrie, respectiv Franciscan Observance and the Construction of Europe, 23 noiembrie 2013, care au avut loc la Budapesta.

Text, Imagine, Obiect: Itinerarii în explorarea religiozității medievale și premoderne (abordări și metode de lucru)
Cluj-Napoca, 15 noiembrie 2013

În cadrul Proiectului a fost organizat atelierul Text, Imagine, Obiect: Itinerarii în explorarea religiozității medievale și premoderne (abordări și metode de lucru), Cluj-Napoca, 15 noiembrie 2013. Toți membrii proiectului, precum și un invitat au susținut comunicări:

Carmen Florea, *A existat o religie civică în Transilvania medievală?*

Măria Lupescu Makó, *Acte devoționale în Transilvania medievală*

Ciprian Firea, *Femeile ca fondatoare de programe memoriale în Transilvania evului mediu târziu. O discuție asupra surselor vizuale și documentare*

Maria Crăciun, *Reformarea artizanilor sau artizanii Reformei? Rolul meșteșugarilor în implementarea Reformei în comunitatea sașilor transilvăneni.*

Ovidiu Ghitta, *Lege și fărădelege în Episcopia de Muncaci în ultimele decenii ale secolului XVIII.*

Diana Covaci, *Dumitru și Elenuța: o poveste de dragoste transilvăneană de la finalul secolului XIX*

ANUNȚURI

În perioada **18-24 noiembrie 2013** Carmen Florea a întreprins o vizită de documentare la Budapesta, în biblioteca Universității Central-Europene (CEU), și cea a Departamentului de Studii Medievale.

În **25-26 iulie 2013** Maria Crăciun și Ciprian Firea au întreprins o cercetare de teren în județele Brașov, Sibiu, Mureș și Alba, la monumentele din Meșendorf, Cața, Drăușeni, Ungra, Cristian, Vulcan, Sibiu, Cisnădioara, Șura Mare, Nocih, Iacobenii, Pelișor, Țapu.

În **18-19 iulie 2013** Ciprian Firea a făcut o călătorie de documentare pe teren la monumente din următoarele localități: Agnita, Ațel, Brădeni, Copșa Mare, Daia Secuiască, Dârjiu, Feliceni, Mugeni, Netuș, Noiștat, Porumbenii Mari, Sighișoara, Valchid (jud. Sibiu, Mureș, Harghita).

Cristian (jud. Brașov), monument funerar (1631)

Șura Mare (jud. Sibiu), interiorul bisericii evanghelice